

NÁLUNKFELÉ ÍGY ÉPÍTKEZNEK...

Márton Péter

Székelyföld egyik vesztélyezettett öröksége a XX. század politikai változásainak kitett népi építészete, amelyet a kommunizmus által kreált títustervek maradványai, az iparosodás és napjainkban a modernizáció negatív hatása fenyeget. Ezen vidék népi építészete gazdag a motívumokban, szinte mindennek oka és jelentése van. A székely embernek kötelessége a kapott örökség átmentése, továbbadása a következő generációnak.

Egy hagyományos székely porta egyik szembetűnő eleme a székely kapu. Szinte nincs magyar, akinek pillantását még nem vonta magára e faragott remekművek egyik-másik Kárpát-medencébe, vagy akár a világ legtávolabbi sarkába elcsángált példánya, ám, aki járt már ott, ahol

Székely kapu Maréfalván

a díszes kapuk erős gyökereiket mélyen a földbe eresztették, azoknak nem csupán a szeme gyönyörködik a látványban, hanem a szívét is átjárja valami megmagyarázhatatlanul sima érzés. A székely kapuk bemutatása egy külön dolgot felölelő témakör.

A HAGYOMÁNY EMLÉKEZETE

A kapun belépve, a látogató egy keskeny telekkel találja magát szembe, de erre is megvan tulajdonosának rafinált válasza: „keskeny a telek, de felfelé jó magas”. A ház tulajdonosa tudja, hogy nincs hasznára a

művelésre nem alkalmas terület, ez visszatükröződik a ház méretén is. A ház utcai homlokzata előtt legalább néhány lépésnyi széles virágoskert található. Az egyszerű székely ember házában a bejárata sosincs az utca felől. Ez nem mondható el a tehetősebb gazdákról.

A telekre merőlegesen találhatóak a gazdasági épületek, amelyek egy istállóból és egy csúrból állnak. Az istállók falai általában kőből épülnek, a csűr épülete pedig fából. Szembetűnő, hogy ezek az épületek kimagaslanak a telken, maguk mögött hagyva a náluk jóval kisebb

lakóházat. A házak szélessége jellemzően 5 és 8 méter között mozog. Ennél nagyobb szélességű házakat nem igazán építettek, ugyanis a földemgerendák és tetőszerkezeti elemek hosszúsága, illetve az akkori építőmester tudása szabott határt az épület méreteinek. A házak jellemzően egy szakember vezényletével kalákában épültek. Ez a hagyomány napjainkban már megszűnni látszik, de a kaláka fogalma még él az emberek tudatában, illetve helyenként még a gyakorlatban is. A lakóépület hosszúságában eltérő, a család gyarapodásával a házat hosszúságában toldották.

A székely lakóház beosztása általában nem változik. Egyetlen lakóhelyiséget tartalmaz, melyet mindig kiegészít a tornác és a kamra. A tornác faragott oszlopsora a kopjafákra emlékeztetik az arra térőket. A házba való bejárás a tornácra történik, belépve a házba egy jellemzően alacsony ajtón. Az alacsony ajtó a házba belépő embert fejhajtásra (tiszteletadásra) kényszeríti. A ház központi helyisége a konyha, innen nyílik a lakószoba, amely a család téli tartózkodási helye. A konyhából nyílik még egy vendégszoba is,

Egy régi ház felújítása

ezt nevezik a tiszta szobának. A „tisztaszoba” helyiség napjainkban már egy más funkciót kapott, ez egy általánosan használt helyként működik. A helyiségek körülbelül 2,50 m belmagassággal rendelkeznek, a dombos területekre épült házakhoz pincék tartoznak, ahol jellemzően alacsony belmagasságú pince, illetve kamra kapott helyet.

Ami a ház tartószerkezetét illeti, régen nem készültek betonból készült alapok. Az alapot általában egy nem túl mélyre leásott gödörbe helyezték, de a földbe vert farönkök is alapként

szolgáltak. A jelen kornak nem megfelelő alapozási módszerek miatt a házat a fagy tudta mozgatni, illetve a földből származó nedvesség miatt esély volt a fa tartószerkezet gombásodására is.

A székely házak falai a helyi adottságok miatt boronafalas rendszerben épültek. A falak bárdolt fenyőből készültek, amelyek egymáshoz kötésben kapcsolódtak. A falak vastagsága körülbelül 15 cm volt. Ezeket a falakat esetenként úgy kívülről, mint belülről lécezték, amit aztán levakoltak. Találunk még olyan tömör gerendafalakat is, ahol az illesztési módok a napjainkban használt fa vázszerkezetes házakra emlékeztetnek.

A földemgerendák is értelemeszerűen fából készültek, ami az alapanyagot illeti, ez általában fenyő volt, de találunk tölgyből készült tartószerkezeti elemeket is. A földemgerendákra feljegyezték, hogy mikor és ki építette a házat. A tehetősebb házaknál a földemgerendák faragottak voltak. A tető kizárólag meredek, így a környékre jellemző nagy hó nem igazán állt meg a tetőkön. Fazsindely tetőfedő anyag volt a jellemző héjazat. „Külseje méltóságosan egyszerű, becsületes szerkezettel, kevésfajta anyaggal felépítve, cifrázkodás nél-

A fa vázszerkezetes építési rendszer hatékony, de jó szigetelést és elmozdulásmentes csatlakozásokat kíván

kül komoly; belseje színes, de nem rikító, vidám, de nem léha, gazdag, de nem hivalkodó. És mindenekelőtt magyar, sőt székely. Mint ahogyan a szász és román falusi embert első pillantásra meg tudjuk különböztetni székely földmíves társától, bár talán falvaik évszázadok óta szomszédok, mert viseletükön kívül arcuk, testtartásuk, sőt szemük járása ma is más és más, úgy különbözik a székely–magyar ház általában a román avagy szász háztól. Különbözik egészen természetesen azért, mert a székely háznak székely az építője, díszítője, bútorozója és lakója, a maga különváló természetével, lelkével, fajtájával és – tradíciójával.” (Ódon Erdély. *Művelődéstörténeti tanulmányok. II. kötet. Magvető Könyvkiadó, Budapest*)

NÁLUNKFELÉ ÍGY ÉPÍTKEZNEK...

Napjainkban számos építési rendszer használatos Székelyföldön. Építünk betonból, téglából és fából. Ami a fából történő házépítéssel illeti, leginkább 3 fajta faházépítési módszer ismeretes: favázas ház, gerendaház, rönkház.

Az egyik leggyakrabban alkalmazott a könnyűszerkezetesnek vagy favázas szerkezetesnek hívott építési rendszer, ahol a ház falai oszlo-

Dupla nűtféder illesztésű gerendaházak építési rendszer

pokból, illetve gerendákból vannak kiképezve. Még mindig használják a klasszikus ácsolt kapcsolatokat, viszont a csavarozott kapcsolatokat is sok, régen nehezen megoldható csomópontokra adnak megoldást. Az oszlopok közé hőszigetelő anyag kerül. A falakat belülről lambériával, illetve gipszkartonnal szokás burkolni, kívülről pedig pallóval. A külső felület vakolható is, megfelelő rétegrend kialakítása mellett.

A másik építési módszer a gerendaházak építési rendszer. A gerendaházak külső falait 40, 70, 90 vagy 120 mm vastagságú, egy-

másba illesztett gerendák képezik. A gróttolt módszert használva (a külső gerendák átlapolt sarokkötéseivel boronafalás szerkezetet lehet imitálni – a szerk.) kis mennyiségű csavar és szeg szükséges a faház építése során. A dupla nűtféder illesztésű falelemek egy gyors építési lehetőséget nyújtanak.

A gerendaházat téliesíteni is lehet, ami a külső falak és a tető szigetelését jelenti. Szigeteléshez kőzetgyapotot és párazáró-páraáteresztő fóliát szokás használni.

A külső falak szigetelése belülről történik, amelyet belülről lambéria vagy gipszkarton zár le.

Úgy gondolom, hogy a fából történő építkezés a jövőben nagyobb szerepet fog kapni, ugyanis egy megújuló energiaforrásról beszélünk. Egy gondos, észszerű erdőgazdálkodás mellett a fa, mint építőanyag nagyon hálás magatartást képes mutatni az ember számára. ■

A szerző a Verkauf Impex Kft. ügyvezetője (Gyergyószentmiklós, Erdély)

A képek a szerző felvételei, illetve
www.hargitanepu.eu
www.eszm.ro

Belső tér kialakítása